

Prawa prosumenta na rynku energii elektrycznej

Spis treści

- I. Wprowadzenie
- II. Podstawy prawne dla wytwarzania energii elektrycznej w mikroinstalacjach
- III. Prosument-wytwórca na rynku energii elektrycznej
 1. Sytuacja prawna prosumenta-wytwórcy na rynku energii elektrycznej
 2. Prawa prosumenta-wytwórcy na rynku energii elektrycznej
- IV. Prosument-konsument na rynku energii elektrycznej
 1. Sytuacja prawna prosumenta-konsumenta na rynku energii elektrycznej
 2. Prawa prosumenta-konsumenta na rynku energii elektrycznej
- V. Zakończenie

Streszczenie

Artykuł odnosi się do sytuacji prawnej prosumenta jako uczestnika rynku energii elektrycznej, a ściślej podmiotu, któremu ustawodawca przyznał prawo wytwarzania energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii w mikroinstalacji. Rozważania zaprezentowane w niniejszym artykule są dychotomiczne i tym samym spójne z ekonomiczną oraz prawną koncepcją prosumenta w gospodarce rynkowej, w tym na rynku energii elektrycznej. Analiza dotyczy z jednej strony sytuacji prawnej prosumenta w zakresie czynności polegających na wytwarzaniu energii elektrycznej, a z drugiej warunków jej wykorzystania w celu zaspokojenia własnych potrzeb. Podjęte zagadnienie jest o tyle istotne, że dopiero od 1 lipca 2016 r. obowiązuje w porządku prawnym legalna definicja prosumenta, która stanowi podstawę podjętych rozważań i tym samym wyznacza zakres praw prosumenta na rynku energii odnawialnej.

Słowa kluczowe: prosument; mikroinstalacja; energia odnawialna; wytwórca; konsument.

JEL: K29

I. Wprowadzenie

Legalne pojęcie „prosumenta” wprowadzone zostało do obowiązującej ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o odnawialnych źródłach energii¹ (dalej: uoze) ustawą z dnia 22 czerwca 2016 r. o zmianie ustawy o odnawialnych źródłach energii oraz niektórych innych ustaw². Zgodnie z art. 2 pkt 27 uoze prosument to: „odbiorca końcowy dokonujący zakupu energii elektrycznej na podstawie

* Doktor nauk prawnych, adiunkt na Uniwersytecie Przyrodniczym we Wrocławiu; e-mail: mprzybylska@prawooze.com.

¹ Dz.U. poz. 478 ze zm.

² Dz.U. poz. 925.

umowy kompleksowej, wytwarzający energię elektryczną wyłącznie z odnawialnych źródeł energii w mikroinstalacji w celu jej zużycia na potrzeby własne, niezwiązane z wykonywaną działalnością gospodarczą regulowaną ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. 2015, poz. 584, z późn. zm., zwaną dalej „ustawą o swobodzie działalności gospodarczej”).

Wprowadzenie do porządku prawnego normatywnej definicji prosumenta oznacza, że podmiot wytwarzający energię ze źródeł odnawialnych musi spełniać łącznie określone warunki. Innymi słowy, wyłącznie kumulatywne spełnienie przesłanek, o których mowa w art. 2 pkt 27 uoze, pozwala przyznać wytwórcy energii odnawialnej status prosumenta. Nawiązując do powołanej powyżej definicji, trzeba podkreślić, że ustawodawca wskazuje dokładnie zakres czynności dokonywanych przez prosumenta, a są to: zakup („dokonujący zakupu”) oraz wytwarzanie („wytwarzający”). Oznacza to, że samo wytwarzanie energii elektrycznej w mikroinstalacji nie jest podstawą do zakwalifikowania podmiotu jako prosumenta. Musi on bowiem, obok wytwarzania energii, ją kupować. Ustawodawca wskazuje *expressis verbis* na umowę kompleksową jako podstawę zakupu energii wytworzonej w mikroinstalacji. W związku z tym można stwierdzić, że status prosumenta uzyskuje się z chwilą zawarcia umowy kompleksowej.

Warto również dodać, że prawna koncepcja prosumenta spójna jest z potocznym rozumieniem tego terminu, ponieważ prosument – przed wprowadzeniem do uoze legalnej definicji – utożsamiany był, i nadal jest, z podmiotem, który wytwarza energię w celu jej zużycia na własne potrzeby; stąd słowo prosument jest efektem połączenia słów: producent + konsument (Koszowski, 2013, s. 380). Powyższe uwagi świadczą o tym, że pojęcie „prosumenta” ustawodawca osadził w systemie hybrydowym, w którym tradycyjny konsument energii elektrycznej nie jest już jedynie jej odbiorcą, ale również wchodzi on na rynek produkcji energii elektrycznej jako mikrowytwórca (Szwedziak-Bork, 2016, s. 262).

Należy jednak wyraźnie podkreślić, że w przyjętej regulacji prawnej ustawodawca wskazuje na dodatkowe warunki, których spełnienie pozwala zakwalifikować dany podmiot jako prosumenta w rozumieniu uoze. W sferze podmiotowej ustawodawca zrównał prosumenta z odbiorcą końcowym oraz z wytwórcą. Odbiorca końcowy dokonuje zakupu energii na podstawie umowy kompleksowej. Z kolei wytwórca energii wytwarza energię w mikroinstalacji w celu jej zużycia na potrzeby własne, niezwiązane z wykonywaną działalnością gospodarczą. Pomimo że pojęcie „prosumenta” zawarte jest w uoze, to jego sytuację prawną wyznaczają nie tylko przepisy wskazanej ustawy, ale również ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. – Prawo energetyczne³ (dalej: pe), o czym szczegółowo w dalszej części tekstu.

II. Podstawy prawne dla wytwarzania energii elektrycznej w mikroinstalacjach

Prawna koncepcja dotycząca wytwarzania energii elektrycznej w mikroinstalacjach nie jest jednolita, a stanowisko ustawodawcy w tym zakresie zmieniało się na przestrzeni ostatnich czterech lat. Najpełniej wskazany stan rzeczy oddają trzy kluczowe daty. Po pierwsze, rok 2013, w którym weszła w życie ustawa z dnia 26 lipca 2013 r. o zmianie ustawy – Prawo energetyczne oraz niektórych innych ustaw⁴, zwana „małym trójpakietem energetycznym”. Wspomnianym

³ T.j. Dz.U. 2017, poz. 220.

⁴ Dz.U. poz. 984.

aktem prawnym ustawodawca wprowadził w Polsce możliwość wytwarzania energii elektrycznej w mikroinstalacjach przez osoby fizyczne bez konieczności rozpoczęcia przez nie działalności gospodarczej z jednoczesnym prawem sprzedaży wytworzonej energii po cenie równiej 80% średniej ceny sprzedaży energii elektrycznej obowiązującej w roku poprzedzającym sprzedaż (ogłoszonej przez Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki). Po drugie, rok 2015, wtedy to weszła w życie długo oczekiwana przez przedstawicieli branży energetycznej uoze, która – w wersji pierwotnej – przewidywała tzw. system taryf gwarantowanych (*feed-in tariff*) na sprzedaż energii wytworzonej w mikroinstalacji o mocy do 3 kW oraz w mikroinstalacji o mocy powyżej 3 kW do 10 kW (szerzej: Muras, 2012, s. 345–348). Po trzecie, czerwiec 2016 r., w którym ustawodawca zniósł system taryf gwarantowanych i wprowadził (od 1 lipca 2016 r.) tzw. system upustu. Jak zauważono w literaturze, zlikwidowanie systemu *feed in tariff* jest równoznaczne z odrzuceniem w polskim systemie prawnym koncepcji „zarabiającego prosumenta”. Innymi słowy, prosument nie może zyskać, ale może dostać zniżkę na zakup energii z sieci, tj. upust (Wlazły, 2016, s. 275).

Obecnie sytuację prawną wytwórców energii elektrycznej w mikroinstalacji wyznacza rozdz. 2 uoze, który dotyczy „zasad i warunków wykonywania działalności w zakresie wytwarzania energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii w mikroinstalacji [...]”. Zakres jego oddziaływania jest zatem szeroki, tj. dotyczy nie tylko prosumentów, ale także przedsiębiorców, którym ustawodawca również przyznał prawo wytwarzania energii elektrycznej w mikroinstalacji. Wytwarzanie to odbywa się jednak, w przeciwieństwie do produkcji energii przez prosumenta, w ramach wykonywania działalności gospodarczej.

III. Prosument-wytwórca na rynku energii elektrycznej

1. Sytuacja prawna prosumenta-wytwórcy na rynku energii elektrycznej

Zgodnie z art. 2 pkt 39 uoze wytwórca to: „podmiot, który ma siedzibę lub miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego Unii Europejskiej, Konfederacji Szwajcarskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, wytwarzający energię elektryczną lub ciepło z odnawialnych źródeł energii lub wytwarzający biogaz rolniczy w instalacjach odnawialnego źródła energii znajdujących się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub w wyłącznej strefie ekonomicznej”. Oznacza to, że uprawniony do wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych jest zarówno przedsiębiorca („podmiot, który ma siedzibę”), jak i podmiot, któremu nie przysługuje status przedsiębiorcy („podmiot, który ma miejsce zamieszkania”), czemu daje wyraz prawne uregulowanie energetyki prosumenckiej w uoze. Prosumentem nie może być przedsiębiorca, ponieważ istotę wytwarzania przez niego energii elektrycznej odzwierciedla treść art. 4 ust. 8 uoze, zgodnie z którym: „wytwarzanie i wprowadzanie do sieci energii elektrycznej, o której mowa w ust. 1, nie stanowi działalności gospodarczej w rozumieniu ustawy o swobodzie działalności gospodarczej”.

Cechą immanentną wytwarzania energii elektrycznej przez prosumenta jest ponadto rodzaj instalacji, w której to wytwarzanie następuje. Pojęcie „prosumenta”, o którym mowa w art. 2 pkt 27a uoze, jednoznacznie wskazuje, że wytwarzanie odbywa się w mikroinstalacji. Zgodnie z art. 2 pkt 19 uoze mikroinstalacja to: „instalacja odnawialnego źródła energii o łącznej mocy zainstalowanej elektrycznej nie większej niż 40 kW, przyłączona do sieci elektroenergetycznej

o napięciu znamionowym niższym niż 110 kV lub o mocy osiągalnej cieplnej w skojarzeniu nie większej niż 120 kW”. Mikroinstalacja (bez względu na źródło energii odnawialnej) musi stanowić wyodrębniony zespół urządzeń służących do wytwarzania energii i wyprowadzania mocy, w których energia elektryczna jest wytwarzana⁵. Cechą charakterystyczną każdej mikroinstalacji (jako instalacji odnawialnego źródła energii) jest to, że stanowi ona większą całość, złożoną z kilku różnych urządzeń współpracujących ze sobą w celu wytworzenia energii. Elementem identyfikującym mikroinstalację, jako urządzenie służące do wytwarzania energii odnawialnej, jest moc zainstalowania, która nie jest większa niż 40 kW. Ponadto, jak wynika *expressis verbis* z powołanego przepisu uoze, mikroinstalacje identyfikuje wyodrębnienie; pomimo iż w omawianym przypadku mamy do czynienia z zespołem współpracujących urządzeń, mikroinstalacja (jako instalacja odnawialnego źródła energii) musi być wyodrębniona. Świadczy to o tym, że urządzenia muszą być ze sobą połączone i oddzielone od innych urządzeń niestanowiących instalacji w taki sposób, aby możliwe było ich uznanie za pewną wyodrębnioną, funkcjonalną całość (Frąckowiak, 2016, s. 43). Nawiązując do pierwotnego brzmienia pojęcia „instalacji odnawialnego źródła energii”⁶, warto podkreślić, że w obowiązującym stanie prawnym mikroinstalacje nie muszą być przyłączone do sieci energetycznej w jednym miejscu przyłączenia oraz możliwe jest wytwarzanie z więcej niż jednego źródła energii odnawialnej, a więc w instalacji hybrydowej⁷.

2. Prawa prosumenta-wytwórcy na rynku energii elektrycznej

Podstawowym prawem prosumenta-wytwórcy jest prawo do wytwarzania energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii⁸ poza wykonywaniem działalności gospodarczej. Oznacza to, że prosument nie podlega wpisowi do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej. Z treści art. 3 uoze wynika również, że do wytwarzania energii z odnawialnych źródeł energii przez prosumenta nie jest wymagana ani koncesja, ani wpis do rejestru działalności regulowanej.

Spektrum przywilejów związanych z wytwarzaniem energii przez prosumenta wynika również z pe. I tak, co do zasady, przyłączenie do sieci dystrybucyjnej następuje na podstawie zgłoszenia, a nie na podstawie umowy przyłączeniowej⁹, prosument zwolniony jest z opłaty za przyłączenie mikroinstalacji do sieci¹⁰, a ponadto przysługuje mu pierwszeństwo w zakresie przyłączenia mikroinstalacji przed instalacjami które, zgodnie z definicją zawartą w uoze¹¹, nie są kwalifikowane jako instalacje odnawialnego źródła energii¹² (Grzegorzczak, 2014, s. 210). Oprócz tego, zgodnie z art. 4 ust. 9 uoze, wprowadzenie wytworzonej energii do sieci nie jest kwalifikowane jako świadczenie usług w rozumieniu ustawy z dnia 11 marca 2004 r. i podatku od towarów i usług¹³, a więc nie jest to czynność opodatkowana podatkiem VAT (por. Przybylska, 2015, s. 67–68).

⁵ Por. 2 pkt 13 uoze.

⁶ Zgodnie z pierwotnym brzmieniem art. 2 pkt 13 uoze „instalacja odnawialnego źródła energii to instalacja stanowiąca wyodrębniony zespół urządzeń służących do wytwarzania energii i wyprowadzania mocy, przyłączonych w jednym miejscu przyłączenia, w których energia elektryczna lub ciepło są wytwarzane z jednego rodzaju odnawialnych źródeł energii [...]”.

⁷ Por. art. 2 pkt 11a uoze.

⁸ W rozumieniu art. 2 pkt 22 uoze.

⁹ Art. 7 ust. 8d⁴ pe.

¹⁰ Art. 7 ust. 8 pkt 3b pe.

¹¹ Art. 2 pkt 13 uoze.

¹² Art. 7 ust. 1 pe.

¹³ T.j. Dz.U. 2016, poz. 710 ze zm.

IV. Prosument-konsument na rynku energii elektrycznej

1. Sytuacja prawna prosumenta-konsumenta na rynku energii elektrycznej

Zgodnie z legalną definicją zawartą w art. 2 pkt 27a uoze, prosument sklasyfikowany jest jako odbiorca końcowy, który dokonuje zakupu energii elektrycznej na podstawie umowy kompleksowej. Jak sygnalizowano we wprowadzeniu, w sferze prosument-konsument ustawodawca nawiązał do utrwalonych pojęć prawa energetycznego. Zatem rozważania niniejszego punktu należy również rozpocząć od przedstawienia normatywnych pojęć składających się na trzon pojęcia prosumenta zawartego w uoze. I tak, zgodnie z art. 3 pkt 13a pe, odbiorca końcowy to: „odbiorca dokonujący zakupu paliw lub energii na własny użytek; do własnego użytku nie zalicza się energii elektrycznej zakupionej w celu jej zużycia na potrzeby wytwarzania, przesyłania lub dystrybucji energii elektrycznej”. Konsekwencje wynikające ze wskazanej regulacji prawnej przedstawione zostaną w punkcie poniżej. Z kolei legalne pojęcie „umowy kompleksowej” zawiera przepis art. 5 ust. 3, 4, 4a i 4b pe. Brzmienie przepisów art. 5 ust. 3 i ust. 4 pe prowadzi do wniosku, że ustawodawca przewidział dwie odmiany umowy kompleksowej (szerzej: Katner, 2015, s. 520).

2. Prawa prosumenta-konsumenta na rynku energii elektrycznej

Od 1 lipca 2016 r. obowiązuje przepis, zgodnie z którym: „w zakresie nieuregulowanym ustawą do rozliczenia, o którym mowa w ust. 1, w przypadku prosumenta będącego konsumentem w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny” stosuje się przepisy o ochronie praw odbiorcy końcowego oraz przepisy dotyczące ochrony konsumenta¹⁴. Przyznanie prosumentowi-konsumentowi ochrony regulowanej prawem konsumenckim jest uzasadnione pozycją, którą na rynku energii elektrycznej wyznacza mu dychotomiczna sfera aktywności (wytwarzanie i jednocześnie zużywanie energii na własne potrzeby). W dalszej części tekstu zostanie udzielona odpowiedź na pytanie o konsekwencje prawne wspomnianej regulacji.

W pierwszej kolejności wskazane zostaną prawa przysługujące odbiorcy końcowemu na gruncie pe. Przede wszystkim zacząć należy od tego, że ze statusem odbiorcy końcowego związane są uprawnienia dotyczące zawierania umów, na podstawie których energia jest do odbiorcy dostarczana. Jak już to zostało wielokrotnie podkreślone, podstawowe znaczenie w tym zakresie odgrywa art. 5 pe, z tym że – w kontekście omawianego zagadnienia – ważne jest doregulowanie tej kwestii w uoze. Innymi słowy, uoze nakłada obowiązek kontraktowania (tzn. zawarcia z prosumentem-konsumentem umowy kompleksowej) na sprzedawcę zobowiązanego¹⁵ (a nie na sprzedawcę z urzędu, jak to ma miejsce na gruncie przepisów pe), aczkolwiek prosument-konsument nie ma obowiązku dokonywania rozliczeń ze sprzedawcą zobowiązanym. Jak wynika z art. 40 ust. 1 uoze: „sprzedawca zobowiązany ma obowiązek dokonać rozliczenia, o którym mowa w art. 4 ust. 1, chyba że rozliczenia dokonuje wybrany przez prosumenta sprzedawca inny niż sprzedawca zobowiązany, na podstawie umowy kompleksowej”. W sytuacji, gdyby prosument-konsument zechciał skorzystać z gwarancji ustawowej i zawrzeć umowę kompleksową ze sprzedawcą zobowiązanym, w przypadku gdy sprzedawca ten odmówi jej zawarcia, roszczenia

¹⁴ Art. 4 ust. 7 uoze.

¹⁵ Na rynku energii odnawialnej sprzedawca zobowiązany to podmiot, który w uoze został zobowiązany do zakupu energii wytworzonej w źródłach odnawialnych.

w tym zakresie rozstrzygnie Prezes Urzędu Regulacji Energetyki w oparciu o art. 8 *pe. Essentiali negotii* w zakresie treści umowy kompleksowej nie wynikają bezpośrednio z *pe*, należy przyjąć jednak, że powinna ona zawierać postanowienia umów sprzedaży i dystrybucji, o których mowa w art. 5 *pe*. Postanowieniem istotnym przedmiotowo w omawianym przypadku będzie wskazanie okresów rozliczeniowych w odniesieniu do wprowadzonej i pobranej energii. Jak wynika z *uoze*, rozliczenie następuje na podstawie wskazań urządzenia pomiarowo-rozliczeniowego dla danej mikroinstalacji¹⁶. Roszczenia z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy kompleksowej (a więc umów sprzedaży i dystrybucji) przysługują będą prosumentowi-konsumentowi na zasadach ogólnych, tj. zgodnie z ustawą z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny¹⁷ (dalej: *kc*).

W związku z tym, że prosument-konsument w omawianym przypadku traktowany jest jako „tradycyjny” konsument (a więc podmiot, który nawiązuje stosunek prawny z przedsiębiorcą, sam nim nie będąc) przysługują mu prawa szczególne wynikające z obowiązujących aktów prawnych. Prosumenci-konsumenti chronieni są zatem głównie mechanizmami regulowanymi: *kc* (jak to zostało już wskazane w zakresie roszczeń z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy); ustawą z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów¹⁸ w zakresie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów; ustawą z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta¹⁹ oraz ustawą z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym²⁰.

V. Zakończenie

Prosument jest nową kategorią podmiotową występującą na rynku energii elektrycznej. Na tle innych uczestników tego rynku wyróżnia go to, że podejmuje on aktywność dychotomiczną, tzn. jest zarówno wytwórcą energii elektrycznej, jak i jej odbiorcą. W związku z tym, że wykorzystuje on wytworzoną w mikroinstalacji energię elektryczną na własne potrzeby w sferze prawa uzyskuje on status konsumenta w rozumieniu przepisów *kc*. Ponieważ pojęcie „konsumenta” w rozumieniu *kc* jest pojęciem ogólnym, tj. mowa o nim również w innych aktach składających się na prawo konsumenckie *sesnu largo*, prosumentowi-konsumentowi przysługują wszystkie dostępne prawem środki ochrony (te w zakresie ochrony zarówno indywidualnej, jak i zbiorowej). Poza prawami, które chronią prosumenta-konsumenta w związku z tym, że jest on stroną umowy kompleksowej, przysługują mu inne przywileje wynikające z tego, iż jest on odbiorcą energii elektrycznej (samodzielnie wytworzonej). Przywileje te nadane są w *uoze* i zaliczamy do nich: brak obowiązku uiszczenia opłaty rozliczeniowej z tytułu wprowadzenia, a następnie pobrania energii elektrycznej²¹, 2) brak obowiązku uiszczenia opłaty za usługę dystrybucji²², 3) brak obciążeń prawno-podatkowych, pobieranie energii nie jest bowiem sprzedażą (w rozumieniu ustawy o podatku od towarów i usług), a pobrana energia podlegająca rozliczeniu jest zużyciem energii

¹⁶ Art. 4 ust. 2 *uoze*. Rozliczenie następuje w stosunku ilościowym 1 do 0,7 z wyjątkiem mikroinstalacji o łącznej mocy zainstalowanej nie większej niż 10 kW, dla których stosunek ilościowy wynosi 1 do 0,8.

¹⁷ T.j. Dz.U. 2016, poz. 380 ze zm.

¹⁸ T.j. Dz.U. 2017, poz. 229.

¹⁹ Dz.U. poz. 827 ze zm.

²⁰ T.j. Dz.U. 2016, poz. 3 ze zm.

²¹ Art. 4 ust. 4 pkt 1 *uoze*.

²² Art. 4 ust. 4 pkt 2 *uoze*.

wyprodukowanej przez danego prosumenta w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym²³.

Konkludując, przeprowadzona analiza prowadzi do wniosku, że prosument posiada dwa fundamentalne prawa na rynku energii elektrycznej: po pierwsze, prawo do wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych w mikroinstalacji, z którego może swobodnie skorzystać po spełnieniu warunków określonych w uoze; po drugie, prawo do sprzedaży wytworzonej energii w mikroinstalacji. Uoze modyfikuje cywilnoprawną swobodę umów w zakresie sprzedaży wskazanej energii, ponieważ – w przypadku, gdy prosument nie dojdzie do porozumienia co do sprzedaży wytworzonej energii z wybranym przez siebie operatorem systemu dystrybucyjnego może skorzystać z regulacji uoze, która obliguje sprzedawcę zobowiązanego do zakupu takiej energii. Prosumentowi nie przysługuje cena z tytułu sprzedaży energii, ponieważ w omawianym zakresie działa on w tzw. systemie upustu. Z racji tego, że jest on stroną umowy kompleksowej przysługuje mu ochrona prawna, która – w systemie prawnym – przewidziana jest dla konsumenta jako strony umowy zawieranej z przedsiębiorcą.

Bibliografia

- Frąckowiak, A. (2016). W: J. Baehr, P. Lissoń, J. Pokrzywniak, M. Szambelańczyk i in. (red.), *Ustawa o odnawialnych źródłach energii. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Katner, W. (2015). *Prawo zobowiązań – umowy nienazwane. System prawa prywatnego*. (T. 9). Warszawa: C.H. Beck.
- Kosowski, M. (2013). Prosument energetyczny i mały wytwórca energii – wdrożenie innowacji przez regulację. W: A. Walaszek-Pyziół (red.), *Regulacja – innowacja w sektorze energetyczny*. Warszawa: C.H. Beck.
- Muras, Z. (2012). Systemy wsparcia bezpośredniego źródeł odnawialnych i kogeneracyjnych – wczoraj, dziś, jutro. W: A. Walaszek-Pyziół (red.), *Wybrane węzłowe zagadnienia współczesnego prawa energetycznego*. Kraków: AT Wydawnictwo.
- Przybylska, M. (2015). Podstawy prawne wspierania energetyki prosumenckiej. W: A. Bohdan, M. Przybylska, *Podstawy prawne odnawialnych źródeł energii i gospodarki odpadami w Polsce*. Warszawa: C.H. Beck.
- Szwedziak-Bork, I. (2016). Ile konsumenta w prosumencie w świetle ustawy o odnawialnych źródłach energii? W: M. Czarnecka, T. Skoczny (red.), *Prawo konsumenckie w praktyce*. Warszawa: C.H. Beck.
- Wlazły, A. (2016). Energetyka prosumencka. Zachowania prosumentów w sektorze energetycznym. W: M. Czarnecka, T. Skoczny (red.), *Prawo konsumenckie w praktyce*. Warszawa: C.H. Beck.

²³ Art. 4 ust. 10 uoze.